

Türkiye

Cumhuriyet Merkez Bankası

“FİNANSAL İSTİKRAR RAPORU - II” KAMUOYU TANITIMI

Durmuş YILMAZ

Başkan

Haziran 2006, Ankara

“FİNANSAL İSTİKRAR RAPORU - II” KAMUOYU TANITIMI

Değerli konuklar, basın mensupları,

Temel amacımız olan fiyat istikrarını destekleyici olarak gördüğümüz ve finansal istikrarın değerlendirilmesine ilişkin çalışmalarımızı derlediğimiz ilk Finansal İstikrar Raporumuzu geçen yıl Ağustos ayında sizlerle paylaşmıştık. Bugün bu Raporun ikincisini sizlere sunmaktan memnuniyet duyuyorum. Ayrıca, Raporumuzun bugün itibarıyla internet sayfamıza konulacağını da bir not olarak belirtmek istiyorum.

Bugünkü konuşmamda; ilk olarak finansal istikrarın tanımı, önemi ve merkez bankalarının bu konudaki yaklaşımlarından bahsetmek, ikinci olarak Bankamızın finansal istikrar konusundaki görev ve yetkilerine değinmek ve son olarak da Finansal İstikrar Raporunda yer alan temel noktaları vurgulamak istiyorum.

Değerli dinleyiciler,

Finansal istikrarın sağlanması ve sürdürülmesi ne kadar zorsa, bu konuda net bir tanımın yapılması da o kadar güçtür. Finansal istikrar en geniş anlamda, fiyatlama, kaynak dağılımı ve finansal risklerin yönetiminin, ekonominin performansına katkıda bulunacak düzeyde olduğu durum olarak tanımlanabilir.¹ Avrupa Merkez Bankası finansal istikrarı, piyasaların, ortaya çıkabilecek şoklara karşı, tasarrufların yatırımlara dönüşüm sürecini aksatmayacak derecede dayanıklı olması şeklinde tanımlamaktadır. Ayrıca, yapılan bazı tanımlarda, istikrarsızlık kavramından da hareket edildiği görülmektedir.

Son yıllarda, finansal piyasaların küreselleşmesi, finansal araçların hızla çeşitlilik kazanması, finansal derinleşme ve yapısal değişimler, sistemin çok daha karmaşık bir görünüm almasına neden olmuş ve finansal istikrarın önemini daha da artırmıştır. Dış piyasalarda oluşabilecek bir dalgalanma diğer ülkelere hızla yayılabilmektedir. Nitekim, uluslararası finansal piyasalardaki son gelişmelerin ülkemizde de yansımaları görülmüştür. Memnuniyetle ifade etmek isterim ki, güçlenen finansal yapımız, bu dalgalanmanın olumsuz etkilerini en aza indirmiştir. Bu durum bize, riske duyarlı politikalar izleyen, etkin gözetim ve denetim ile güçlendirilmiş sağlıklı bir finansal sistemin önemini bir kez daha göstermiştir.

¹ Schnasi, Gary (2004), “Defining Financial Stability” IMF Working Paper, WP/04/87.

Merkez bankalarının birincil görevinin fiyat istikrarının sağlanması olduğu herkes tarafından kabul edilen bir olgudur. Para politikası, finansal piyasalarda gerçekleştirilen operasyonlar aracılığıyla yürütülmekte ve başarısı, finansal kuruluşların ve piyasaların aksaksız çalışmasına bağlı bulunmaktadır. Bu nedenle, finansal istikrar etkin para politikasının olmazsa olmaz koşuludur. Ayrıca, merkez bankalarının, ödeme sistemlerinin işleyiş ve gözetiminden sorumlu olmaları da, finansal istikrarı izlemelerini gerektirmektedir.

Finansal istikrarsızlığın sürdürülebilir büyüme ve fiyat istikrarı gibi makroekonomik hedefler açısından ciddi tehditler yaratabilmesi, merkez bankalarınca finansal istikrara verilen önemi artırmaktadır. Bu nedenle, merkez bankaları ve hükümetler finansal istikrar için risk yaratacak yapısal ve makroekonomik gelişmeler ile mali piyasalarda faaliyet gösteren kurumların etkinliği ve sağlamlığını izlemeye giderek artan bir önem vermektedirler.²

Bankamız Kanununa göre finansal istikrar, destekleyici amaç olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede, Bankamız, mali piyasaları izlemek, Türk parasının hacim ve tedavülünü düzenlemek, ödeme ve menkul kıymet transferi ve mutabakat sistemlerini kurmak, bu sistemlerle ilgili her türlü düzenlemeyi yapmak ve mali kurumların zorunlu karşılıklara ilişkin yükümlülükleri ile ilgili yöntem ve esasları belirlemek konularında yetkilidir. Bankamız, gelişmeler karşısında finansal sistemin istikrarını sağlamak için gerekli tedbirleri almakta, finansal istikrara ilişkin değerlendirmelerini de şeffaflık ilkesi doğrultusunda kamuoyu ile paylaşmakta ve finansal sisteme ilişkin kırılmalıklar ve riskler konusunda uyarıda bulunmaktadır.

Değerli konuklar,

Biraz evvel vurguladığım gibi, finansal istikrarın izlenmesi fonksiyonu, merkez bankalarının fiyat istikrarı ve güçlü ödeme sistemlerinin geliştirilmesi amaçları içinde yer almakta ve mali piyasalarda faaliyet gösteren kurumların gözetiminden farklı bir nitelik taşımaktadır. Zira, finansal sistemin sağlamlığının izlenmesi, bir bütün olarak finansal sistemi tehdit eden ve sistemik risk yaratıcı çok çeşitli faktörlerin değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu nedenle, diğer merkez bankaları tarafından yayımlanan finansal istikrar raporlarında da olduğu gibi, bakış açımız makro düzeyde ve riske odaklıdır.

² V. Sundararajan, Charles Enoch, Armida San José, Paul Hilbers, Russell Krueger, Marina Moretti, and Graham Slack, IMF, Occasional Paper No:212, 2002.

Merkez bankaları ile gözetim ve denetim otoritelerinin amaçları ve işlevleri farklı tanımlanmaktadır. Merkez bankaları son yıllarda giderek artan bir eğilimle banka gözetim ve denetiminde doğrudan yer almasalar da, bankacılık sektörü gelişmelerini ve temel sistemik riskleri izlemeye devam etmektedirler.

Halen dünyada 38 merkez bankası Finansal İstikrar Raporu yayımlamakta olup, bunlardan 14'ü Avrupa ülkesi ve 6'sı Avrupa dışı ülke olmak üzere toplam 20 ülkede gözetim ve denetim otoritesinin merkez bankasından ayrı olduğu görülmektedir.

Özellikle gözetim yetkisinin merkez bankaları dışında özerk kurumlara devredildiği sistemlerde, finansal sistemin gözetimi ve denetimi fonksiyonu daha çok teker teker kurumların finansal açıdan sağlamlığı ve etkinliği konularında yoğunlaşırken, finansal istikrar kapsamında finansal sistemin bir bütün olarak izlenmesi merkez bankalarınca yapılmaktadır.

Günümüzde özellikle gözetim ve denetim otoritesinin merkez bankaları dışında örgütlendiği İngiltere, Avustralya, Norveç, Finlandiya ve İsveç gibi ülkelerde, ülkemizde de olduğu gibi, merkez bankalarının hedef olarak fiyat istikrarına odaklandığı; finansal piyasalardaki gelişmeleri izleyerek para politikalarına uygun olarak operasyonlar düzenlediği, güçlü ve güvenilir bir ödeme sistemi kurarak, herhangi bir finansal kuruluşta yaşanan problemlerin finansal sistemin genelini etkilememesi için gerekli tedbirleri aldığı, ayrıca "son başvuru mercii" fonksiyonunun mevcut olduğu görülmektedir.

Gözetim ve denetim otoritelerince yapılan değerlendirmeler, merkez bankaları açısından finansal istikrarın sağlıklı izlenmesi yönünde önem kazanmakta ve bu tür otoriteler ile etkin kurumsal işbirliği öne çıkmaktadır. Memnuniyetle ifade etmek isterim ki; Bankamızın denetim ve gözetim otoriteleri olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Hazine Müsteşarlığı ve Sermaye Piyasası Kurulu ile sürdürdüğü işbirliği artarak devam etmektedir.

İlki geçen sene Ağustos ayında yayımlanan bu Raporumuzda, esas olarak makroekonomik gelişmelerin sektörler açısından etkileri incelenmekte, bankalara ilişkin analiz ve değerlendirmeler yapılarak, mevcut ve geleceğe ilişkin risk unsurları ortaya konulmaktadır.

Değerli konuklar,

Bankacılık sektörünün aslı işlevi olan aracılık faaliyetlerini artırdığı, ancak dikkatle izlenmesi gereken riskler nedeniyle finansal sistemdeki sektörlerin karşılıklı etkileşiminin daha da ön plana çıktığı bir dönem içerisindeyiz. Bu nedenle, konuşmamın bu bölümünde makroekonomik perspektif içinde bankacılık sektöründeki gelişmelerden ve risklerden bahsedeceğim.

Uygulanmakta olan sıkı maliye politikası sonucunda, kamu maliyesinde önemli adımlar atılmış olmakla birlikte, mali disiplinin sürdürülmesi ve faiz dışı fazla hedefinin tutturulması finansal istikrar açısından önemini korumaktadır.

Hızlı bir büyümenin yaşandığı ekonomimizde 2005 yılında, cari açığın gayrisafi milli hasılaya oranı yüzde 6.4 seviyesinde gerçekleşmiştir. Yüksek büyüme oranlarına bağlı olarak artan cari açığın finansmanında uzun vadeli sermaye girişleri ve doğrudan yatırımların payının hızla artması açığın sürdürülebilirliği açısından olumlu olarak değerlendirilmektedir.

Bilindiği üzere, son dönemlerde Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Merkez Bankası'nın faiz politikalarında değişim sürecine girmesiyle birlikte küresel faizlere ilişkin belirsizliğin artması, yükselen ekonomilerden bir miktar sermaye çıkışına neden olmuştur. Ancak, güçlenen makroekonomik temeller, daha sağlam bir finans sistemi, sıkı para ve maliye politikası uygulamaları, dalgalı kur rejiminin şok emici işlevi, kısa vadeli dış borçların uluslararası rezervlere oranının düşmesi ve mevcut programın disiplinli bir şekilde uygulanıyor olması, söz konusu çıkışın ekonomimiz üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmektedir.

Harcanabilir gelirin görece düşük artışına karşılık, tüketim eğiliminin oldukça hızlı yükselmesi, hanehalkının borçluluğunu artırmaktadır. Diğer ülkelere kıyasla, hala düşük düzeyde bulunan konut kredilerine yönelik talebin artmaya devam etmesi ile hanehalkı açısından olası risklerin yakından takibi önem arz etmektedir. Nitekim, ülke örneklerinde de görüldüğü üzere, ekonominin genişleme dönemlerinde varlık fiyatlarında hızlı artışlar oluşabileceği, satın alınan konutların değerlerinde görülebilecek ani düşüşlerin ise, finans kesiminin teminat değerini aşağıya çekerken, hanehalkının servetinin de azalmasına yol açabileceği, göz önünde bulundurulması gereken risk unsurlarıdır.

Değerli konuklar,

Hanehalkı borçluluğu çerçevesinde, kredi kartlarına ayrıca dikkat çekmek istiyorum. Bilindiği gibi, kredi kartı genel olarak, kart sahibine, üye işyerlerinde nakit para verilmeksizin mal veya hizmet satınalma imkanı sağlayan bir ödeme aracıdır. Bununla birlikte, kredi kartı kullanıcılarının nakit çekmesi veya yapmış olduğu alışveriş bedellerinin ödenmesini belirli bir süre için ertelemek istemesi halinde, ilgili harcama tutarları krediye dönüşmekte, kredi kartı bir kredi kullanım aracı haline gelmektedir. Kredi kartı çıkaran kuruluşlar, POS makinaları edinme maliyeti ve ulusal ve uluslararası ödeme sistemlerine üyelik maliyeti üstlenmekte ve öngörülemeyen nakit çekilişleri nedeniyle ilave likidite riski taşımaktadırlar.

Dolayısıyla bankalar, teminatın zayıf olması nedeniyle yüksek kredi riski, öngörülemeyen likidite çıkışları nedeniyle de likidite riski taşıyan kredi kartı faiz oranlarını, bireysel kredi faizlerine göre daha yüksek belirlemektedir. Diğer ülke uygulamalarına bakıldığında da, kredi kartı faiz oranlarının tüketici kredilerine uygulanan faiz oranlarına göre daha yüksek belirlendiği görülmektedir. Bu nedenle, kısa vadeli kredi gereksinimi olan kredi kartı sahiplerinin bu gereksinimlerini kredi kartları yerine tüketici kredileri yoluyla karşılamaları menfaatlerine olacaktır.

Ayrıca, bankaların kredi kartı işlemlerinde uyguladıkları faiz oranları arasında da büyük farklılıklar mevcuttur. Kredi kartı kullanıcılarının düşük faiz öneren bankaların kredi kartlarına yönelmeleri, bankacılık sektöründe rekabeti artıracak ve kredi kartı faizlerinde düşüş yaşanacaktır. Bankaların kredi kartlarına uyguladıkları en yüksek faiz oranları Bankamız internet sitesinde yayınlanmaktadır.

Saygıdeğer basın mensupları,

Düşen enflasyon ortamında kredi maliyetlerinin azalması, reel sektörde faaliyet gösteren firmaların kredi imkanlarını artırmış ve yatırım harcamalarının artmasında önemli bir rol oynamıştır. Bununla beraber, döviz geliri elde etmeyen ancak döviz kredisi kullanan firmaların yabancı para pozisyon açığını önemli bir risk unsuru olarak değerlendirmekteyiz. Bu nedenle, firmalarca kur riskinden korunma tekniklerinin, İzmir Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası olanakları da dikkate alınarak etkin bir şekilde kullanılması önem arz etmektedir.

Buna ilave olarak, Basel II'nin özellikle finansal sistem üzerinde yaratacağı etkiler göz önüne alınarak, gerek bankacılık sektörü gerekse de firmaların uyuma ilişkin gerekli

çalışmaları yapmaları ve kurumsal yönetim yapılarındaki iyileşmeyi sağlayacak girişim ve düzenlemeleri tamamlamaları büyük önem arz etmektedir.

Değerli konuklar,

Finansal sistem içerisinde yüzde 87 ile en büyük paya sahip bankacılık sektörüne ilişkin dikkat çeken ilk önemli gelişme, 2005 yılında hızlanarak devam eden yabancı sermaye girişleridir. Kesinleşmiş hisse devirlerine göre 2005 yılında Türk bankacılık sektörü toplam aktifleri içerisinde yabancıların payı yüzde 12,4 olarak gerçekleşmiştir. Diğer yandan, yasal izin süreci henüz tamamlanmayan ancak, yabancılara devri hususunda anlaşmaya varıldığı açıklanan bazı bankalardaki hisse payları da dahil edildiğinde, söz konusu oran, yüzde 16'nın üzerine çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerin bankacılık sektörlerinin aktif büyüklüklerinin gayrisafi milli hasılaya oranına baktığımızda, ülkemizin bir hayli alt sıralarda kaldığını görmekteyiz. Özellikle, ekonomimizdeki olumlu gelişmeler devam ettikçe bankacılık sektörünün buna paralel olarak ve hatta daha fazla büyümesi gerekecektir. Ancak, sermayenin bu kadar yoğun olduğu bir sektörde büyümenin sağlanmasının sadece ülke içinden olmayacağı da açıktır. Bankacılık sektörüne yabancı girişlerinin bu çerçevede ele alınmasında fayda olduğu görülmektedir.

2005 yılında bankacılık sektörünün bilanço büyüklüğü artarken, Türk parası cinsinden varlık ve yükümlülüklerin payı yükselmiştir. Kamunun dışlama etkisinin azalmasıyla birlikte, aktif yapısında kredilerin payının artışının devam etmesi, bankacılık sektörünün asli işlevine yaklaştığına işaret etmektedir. Kredi hacmindeki hızlı artış, kredi riskini de yükseltmekle birlikte, aynı dönemde tahsili gecikmiş alacak dönüşüm oranlarının düşüş göstermesi ve sektörde yüksek karşılıklılandırma politikası izlenmesi olumlu olarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, ekonominin genişleme dönemlerinde gevşetilme olasılığı yükselen kredi tahsisi politikalarına bağlı olarak artabilecek kredi riskinin yakından takibi büyük önem arz etmektedir.

2005 yılında bankacılık sektörünün varlıklarının vadelerinin uzamasına karşılık, yükümlülüklerin hala kısa vadeli yapısını koruyor olması, sektörün vade uyumsuzluğunun ve faiz riskine olan duyarlılığının arttığını göstermektedir. Bankaların faiz riski yönetimini kolaylaştırmak amacıyla, halen sabit faizli olarak kullanılan tüketici kredilerinin değişken faizli olarak da kullanılabilmesine yönelik düzenlemelerin yapılması gerekli görülmektedir.

2005 yılında kredilerdeki artış eğiliminin devam etmesi neticesinde likit aktiflerin toplam aktiflere oranının azaldığı görülmektedir. Bununla birlikte, mevduatın kısa vadeli bir yapı sergilemesine rağmen, özellikle vadeli tasarruf mevduatının önemli bir kısmının sürekli yenilenen mevduat niteliğinde olması, yoğunlaşmanın düşüklüğü ve Merkez Bankası tarafından teminata kabul edilebilecek değerlerin sektör aktiflerinin önemli bir bölümünü oluşturması, likidite yönetimi açısından risk azaltıcı faktörler olarak değerlendirilmektedir.

Değerli konuklar,

Düşen enflasyon ortamında bankaların daralan kar marjları ile birlikte asli bankacılık faaliyetlerinin artması, daha istikrarlı bir gelir kaynağı olan net ücret ve komisyon gelirlerini yükseltmesi, sektörün aktif ve gelir çeşitliliğine pozitif katkı sağlamakta, dolayısıyla; finansal istikrarda önemli bir rolü bulunan kârlılık performansını da olumlu etkilemektedir.

Bankacılık sektörünün sermaye yeterliliği rasyosu, yasal sınır olan yüzde 8'in oldukça üzerinde gerçekleşmektedir. Sektörde devlet borçlanma senedi portföyünün yüksek olması ve söz konusu portföyün yüzde sıfır risk ağırlığında değerlendirilmesi, sermaye yeterliliği rasyosunun yüksek gerçekleşmesinde etkili olmaktadır. Yüksek seviyelerde olan sermaye yeterliliği, bankacılık sektörünün mali yapısının şoklara karşı direncini arttırmaktadır.

Bankacılık sektörünün sıhhati hakkında bilgi veren ve bir önceki Raporu göre faiz riski alt endeksi ile geliştirdiğimiz Finansal Sağlık Endeksi, 2005 yılı sonunda en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bu gelişmede, kârlılık, sermaye yeterliliği ve faiz riski endekslerindeki azalışa rağmen, aktif kalitesi ve likidite endekslerindeki iyileşme etkili olmuştur. 2006 yılının ilk çeyreğinde de Finansal Sağlık Endeksinin yaklaşık olarak aynı seviyeyi koruduğu görülmektedir.

Şoklara karşı bankacılık sektörünün dayanıklılığını ölçmek amacıyla, kredi ve piyasa risklerinin gelişimi, stres testleri ve senaryo analizleri ile incelenmiş, üstlenilen risklere karşı yeterli düzeyde sermaye bulundurulduğu ve olası şoklara karşı sektörün direncinin yüksek olduğu görülmüştür. Nitekim, 2006 yılı Mayıs ayında, bir ölçüde sektörün dayanıklılığının testi gibi de algılanabilecek piyasa hareketleri yaşanmıştır. Bankalarımızın, güçlü sermaye yapıları sayesinde bu hareketlerden geçmişe nazaran daha az etkilendiği izlenmiştir.

Değerli basın mensupları,

Şimdi size ülkemizin yeni dahil olduğu ve finansal istikrarın unsurlarının değerlendirilmesi açısından son derece önemli olan Mali Sektör Değerlendirme Programı hakkında bilgi vermek istiyorum.

Mali Sektör Değerlendirme Programı, mali kesimin taşıdığı riskleri ve sorunları dikkate alarak ülkelerin finansal yapılarının güçlendirilmesini sağlamak amacıyla Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası'nın işbirliği ile Mayıs 1999'da oluşturulan bir programdır. Söz konusu program, çok sayıda ulusal merkez bankaları ve denetim otoritelerinin desteği ile yürütülmektedir.

Mali Sektör Değerlendirme Programı'nın temel amaçları arasında; finansal sistem kırılganlıklarının önceden tespitinin teşvik edilmesi ve gerekli politikaların oluşturulması, ulusal otoriteler ile etkin bir iletişim ortamının sağlanması ve hem Uluslararası Para Fonu hem de Dünya Bankası'nın politika önerilerinde ve verecekleri teknik destekte verimliliğin sağlanması için ortak bir platform oluşturulması yer almaktadır. Bunların yanı sıra, Mali Sektör Değerlendirme Programı, finansal sektörün hayati önceliklerinin belirlenmesi ve bu yolda gelişim sağlanmasına da destek vermeyi amaçlamaktadır.

Mali Sektör Değerlendirme Programı'na katılan ve yakın gelecekte katılmayı planlayan ülke sayısı 184'tür. Program sonunda finansal sistemi değerlendiren bir rapor yayımlanmaktadır. Ülkemizde devam etmekte olan mali sektör reformu sürecine katkı sağlamak amacıyla Hazine Müsteşarlığı'nın koordinasyonunda 2006 yılı başında başlatılan Mali Sektör Değerlendirme Programı çalışmalarının bu yılın sonuna kadar tamamlanması planlanmaktadır.

Türkiye Mali Sektör Değerlendirme Programı sürecinin, kurumsal altyapı anlamında finansal sektörümüzün gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, bu Program dahilinde bankalara uygulanacak olan stres testleri ile sektörün dayanıklılığı uluslararası platformda da değerlendirilmiş olacaktır.

Değerli konuklar,

Makroekonomik politikaların yerinde ve etkin bir biçimde uygulanması diğer bir deyişle makroekonomik istikrarın tesisi, finansal istikrarın vazgeçilmez bir ön koşuludur. Finansal sistemin alt yapısının güçlendirilmeye devam edilmesi, etkin gözetim ve denetimin

sürdürülmesi, yakın zamanda Basel II sürecine uyum sağlaması gereken bankacılık sektörü için büyük önem arz etmektedir. Firmalar, bankalardan sağlayacakları fonlar ile istikrarlı bir büyümeye katkıda bulunacağından, reel sektörün Basel II sürecine uyumu da aynı derecede önem taşımaktadır.

Bu çerçevede, mevcut ekonomi politikalarının kararlılıkla sürdürülmesi ve piyasalardaki güven unsurunun artırılması, risk kültürünün yerleşmesi ve ekonomide yer alan aktörlerin risk algılamalarını dinamik koşullara göre uyarlamaları finansal piyasalarda istikrarı kuvvetlendirecektir.

Değerli Konuklar,

Konuşmamı burada bitirirken, katılımlarınız için teşekkür ediyor, değerlendirme ve analizlerimizin, finansal piyasa katılımcılarının karar alma süreçlerinin daha sağlıklı çalışmasına katkı sağlamasını diliyor, saygılarımı sunuyorum.